

Prepoznatljivog dizajna i lako pamtljivog, ali opet zbunjujućeg naziva, Biblioteka XX vek izborom izdavača i lucidnošću brojnih autora beleži svet oko nas kao najprecizniji skener. Zato je i na ulasku u šestu deceniju, kao i pre deset godina, najpouzdanija ocena istoričarke Dubravke Stojanović istaknuta u naslovu 200. izdanja da je ova biblioteka "Noga u vratima". Ne slobode. Ipak, za početak razgovora sa osnivačem Biblioteke XX veka pitamo zbog čega je zadržala prvobitni naziv iako započinje treću deceniju u novom veku i novom milenijumu?

"Glavni razlog što sam odlučio da Biblioteka XX vek u novom veku ne promeni ime jeste to što se time čuva kontinuitet ove serije knjiga. Poruka je bila: mi smo i dalje ono što smo dosad bili. To poručuje i dizajn edicije, koji od početka radi Ivan Mesner. Danas mogu da kažem da je to bila ispravna odluka i da za to navedem i druge razloge. Dve decenije posle početka ovog našeg veka znamo da se humanistička i društveno-naučna misao i dalje zasnivaju na konceptima i teorijama XX veka. Odbojnost prema promenama i danas je odbojnost prema emancipatorskim idejama minulog veka. Ako bi ime ove edicije trebalo uskladiti sa "duhom vremena", onda bi pre trebalo da se zove Biblioteka XIX nego Biblioteka XXI vek", kaže Ivan Čolović za Novi magazin i ilustruje aktuelnim primerima: "Ove godine su pravoslavni Uskrs i Praznik rada 1. maj 'pali' u isto vreme. Praznični broj *Politike* (1-3. maj) izašao je Prvog maja, ali u njemu nije bilo ni pomena tog praznika, dok je uskršnjem prazniku posvećeno desetak tekstova, od kojih je većina napisana jezikom i stilom kojim su takvi tekstovi pisani u XIX veku. Isto važi i za praznični broj *Večernjih novosti*."

Tokom ovih pedeset godina koliko radite XX vek desile su se tektonske promene; svet je ušao u ubrzanu digitalizaciju, okončan je Hladni rat, srušen je Berlinski zid. Sa druge strane, vođeni su neki od

Imam sreću - od početka saradujem s najboljima

Biblioteka XX vek puni pola veka i nema sumnje da je posle 247 sjajnih knjiga ključ uspeha u stavu njenog osnivača i urednika da je nesvodljivost kulture na naciju iskustvo prakse, pa se često događa da za objavljenu knjigu ne možete reći kojoj nacionalnoj kulturi pripada, poput kapitalne studija hrvatskog istoričara Vjekoslava Perice *Balkanski idoli. Religija i nacionalizam u Jugoslaviji* (2009)

Razgovarala: **Jelka Jovanović**

najkrvoločnijih ratova, uključujući Balkan, raspali su se SSSR i SFRJ, kao i ceo Istočni blok, jaz između bogatih i siromašnih sve je veći... Kako se sve to odrazilo na autore, publicistiku i društvene nauke?

Ova edicija nudi knjige koje pomažu da se te promene shvate. Naravno, rade to i drugi izdavači. Ovde, u Biblioteci XX vek mesto dobijaju studije i eseji koji se bave odnosima između kulture, društva i politike. Cilj je da se našoj publici - a ja pritom mislim na

publiku koja čita sve jezike nastale od srpskohrvatskog - ponude ideje, koncepti, instrumenti analize koji pomažu da se stvari imenuju, da se povežu, da im se nađe adekvatan kontekst, da se shvate ideološki izvori i funkcije društvenih i političkih programa, pokreta, sukoba i ratova.

Kad je počeo raspad Jugoslavije, kad je počeo rat, pokazalo se da u razumevanju tih događaja mogu da pomognu neke teorije i koncepti izgrađeni u filozofiji i društvenim naukama. Suočeni sa

Ni sajt Biblioteke XX vek ni naš sajam nisu mesta polemike. Ali su oni, u stvari, polemički odgovor na situaciju u našem izdavaštvu i kulturi u celini kojima dominira nacionalizam

Za 50 godina kolege i vi objavili ste 247 knjiga, što je impresivan rezultat i za veće izdavače. Kako birate naslove; preporuka, iščitavanje, ponuda domaćih i stranih autora? I kako odlučujete šta će pred publiku?

Ideje i predlozi šta objaviti stižu na sve te načine koje pominjete. Trudim se da izbor ne ograničim na ono što mene lično interesuje ili što interesuje samo uži krug stručnjaka. Kad govorim o tome volim da navedem primer knjige Ranka Bugarskog *Lingvistika o čoveku* jer taj naslov upućuje na želju da se ne ostane u granicama jedne discipline, u ovom slučaju lingvistike, nego da knjiga ima antropološku dimenziju, da bude deo interdisciplinarnog proučavanja čoveka. A to važi i za druge knjige ove edicije.

Jedno od retkih ograničenja kojeg se od početka držim jeste da ne objavljujem prevode stranih autora koji su već poznati našoj publici zahvaljujući knjigama objavljenim kod drugih izdavača u Srbiji i susednim zemljama. Toga se držim i danas kad se ista dela često objavljuju u prevodima na srpsku, hrvatsku, bosansku i crnogorsku verziju našeg zajedničkog jezika. Istina, za ovo paralelno prevodenje ima opravdanja u postojanju odvojenih tržišta knjiga. Nema ozbiljnih pokušaja da se ta tržišta u interesu pisaca i čitalaca bilo kako povežu, što je jedna od posledica toga što su države nastale na tlu Jugoslavije radikalno nacionalističke, zasnovane na ideji o potpuno autonomnim kulturama, jezicima i nacionalnim "identitetima".

Međutim, nije neka teško dokučiva istina nego pre empirijska činjenica da u kulturi našeg regiona ima više stvari koje je povezuju nego onih koje se međusobno razlikuju. Zato je za razumevanje politike i kulture u našem regionu potrebno čuti glasove iz svih njegovih delova, iz svih danas nezavisnih država, bez namere da se ta njihova politička nezavisnost dovodi u pitanje. To je razlog što je Biblioteka XX vek, pored autora iz Srbije, otvorena i za autore iz drugih država na tlu Jugoslavije. Nije reč ni o kakvom ključu, balansu itd. A najmanje je to pretenzija da

krizom, ratom i etničkim nacionalizmom, zainteresovali smo se - govorim i u svoje ime, kao učesnik događaja o kojima je ovde reč - za istraživanja i teorije o naciji i nacionalizmu, o etnicitetu i identitetu, o multikulturalnosti i interkulturalnosti, o demokratiji i civilnom društvu, o kulturi ljudskih prava,

socijalnom i političkom imaginarijumu, o socijalnom kapitalu i simboličkoj moći, o izmišljanju tradicije i politički sećanja, o orijentalizmu i balkanizmu i drugim konceptima i temama. To je bio razlog da i Biblioteka XX vek posveti pažnju knjigama o ovim temama.

▲ IVAN ČOLOVIĆ: Mladi sve više osećaju da pripadaju istom kulturnom prostoru

FOTO: ALEK TODOROV

jedna edicija iz Srbije bude centar postjugoslovenskog okupljanja. Ona je samo jedna od malih radionica za proizvodnju znanja, kakvih ima svuda, na raznim tačkama postjugoslovenske kulture.

Nesvodljivost kulture na naciju javlja se kao iskustvo prakse. To važi i za moje izdavačko iskustvo. Često se događa da se za objavljenu knjigu ne može reći kojoj nacionalnoj kulturi pripada.

NAJBOLJI S NAJBOLJIMA: Ivan Čolović i Marija Todorova

Interesantan primer tog neodređenog "identiteta" je kapitalna studija hrvatskog historičara Vjekoslava Perice *Balkanski idoli. Religija i nacionalizam u Jugoslaviji* (2009). Nju je autor napisao na takozvanom EFL-u, engleskom kao stranom jeziku, zatim su lektori Oxford University Pressa, koji je knjigu objavio, "preveli" Peričin rukopis na korektan engleski, da bi s tog jezika knjiga bila

prevedena na srpski i objavljena u Biblioteci XX vek. Tako se dogodilo da jedno od najznačajnijih dela ovog hrvatskog historičara ne postoji na hrvatskom jeziku nego samo na druga dva, na engleskom i – što je za hrvatske i srpske nacionaliste pravi mali skandal – na srpskom jeziku, odnosno na srpskoj verziji našeg zajedničkog jezika.

I knjiga slovenačkog lingviste Vojka Gorjanca *Nije rečnik za seljaka* (Biblioteka XX vek, 2017) postoji samo u prevodu na srpski. Rukopis na slovenačkom nije objavljen, a poslednju redakciju autor je radio na rukopisu prevoda. Kad je trebalo da dobijemo dokument o katalogizaciji (CIP) u Narodnoj Biblioteci Srbije traženo je da navedemo naslov originala. Pokazalo se da je Gorjanc rukopis originala ostavio bez naslova, pa smo ga na brzinu smislili: *Za kmeta slovar*. Zato i ova knjiga ima mesto u zajedničkom postjugoslovenskom kulturnom prostoru, oslobođena robovanja uzusima ideologije i dentarizma.

Dvestota među knjigama je "Noga u vratima" Dubravke Stojanović, izdata povodom četiri decenije XX veka. Izdvajam kratak citat iz predgovora: "Građa o Biblioteci koju je urednik sačuvala mnogo više govori o jugoslovenskoj i srpskoj politici i društvu nego o samom Ivanu Čoloviću." Opišite nam Srbiju 1971, kad ste počeli sa XX vekom, i danas - koje su se ključne promene desile u društvenom biću i ljudima?

Dug je spisak tih promena. Knjiga Dubravke Stojanović prati put Biblioteke iz jednog političkog konteksta u drugi, od jedne političke promene do druge. Zato njena knjiga ima podnaslov "Prilozi za političku biografiju Biblioteke XX vek". Za nju ova dugovečna edicija svedoči o tome da se neki kulturni projekti mogu održati na dva načina. Najpre tako što nude potrebne, ali od vlasti i elite koja je podržava neželjene promene i, uporedo s tim, odupirući se nametnutim promenama. Jedan od zaključaka ove knjige jeste da je uvek bilo me-

Dve decenije posle početka ovog našeg veka znamo da se humanistička i društveno-naučna misao i dalje zasnivaju na konceptima i teorijama 20. veka. Odbojnost prema promenama i danas je odbojnost prema emancipatorskim idejama minulog veka. Ako bi ime ove edicije trebalo uskladiti sa "duhom vremena", onda bi pre trebalo da se zove Biblioteka XIX nego Biblioteka XXI vek

sta za slobodu i da se sloboda nije uvek štitila po cenu života nego najčešće po cenu komfora. Zato je, po njenom mišljenju, ova edicija uvek bila "noga u vratima".

Već smo pomenuli digitalizaciju, Biblioteka XX vek ide u korak, pa ima i elektronsku ediciju, verovatno da bi se lakše približila mladim čitaocima. No, mene interesuje kako posmatrate tu veliku promenu u komunikaciji među ljudima, koja se umesto nekadašnjih čuvenih polemika, okruglih stolova, tribina... sve više svodi na sudar dva ekrana? Kako će to

uticati na odnose među ljudima, skupinama, državama?

Važno pitanje – pitanje dijaloga. Da li ga novi kanali komunikacije podstiču ili otežavaju? Više od mene o tome znaju neki moji autori. O životu sa stotinu ekrana, o novom panoptikonu piše antropolog Dan Podjed u knjizi *Sve te oči*, koja je objavljena prošle godine. Pre njega o nepodnošljivom ubrzanju komunikacije pisao je Tomas Hillan Eriksen. Njegova knjiga *Tiranija trenutka* završava se apelom "Sporo vreme sad!"

Ali moje malo iskustvo komunikacije sa čitaocima Biblioteke XX vek preko sajta, preko interneta,

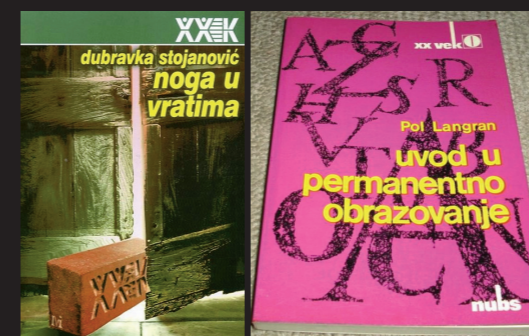
vrlo je pozitivno. Naš sajt prati, komentariše i "lajkuje" nekoliko hiljada ljudi. Mislim da mogu reći da smo s njima u stalnom dijalogu. Zaslužan za to je urednik našeg sajta Slobodan Mandić. Dakle, naš sajt je naš promotivni medij, pa tako ne zavisimo od drugih medija. Isto tako, imamo i svoj sajam knjiga, koji već 15 godina organizujemo u saradnji sa Centrom za kulturnu dekontaminaciju, pa možemo da izostanemo sa velikog sajma u Beogradu. Ni sajt Biblioteke XX vek ni naš sajam nisu mesta polemike. Ali oni su u stvari polemički odgovor na situaciju u našem izdavaštvu i kulturi u celini, kojima dominira nacionalizam.

Vaši verni pratioci izabrali su tri najbolje knjige XX veka: *Imaginarni Balkan* Marije Todorove (prevele sa engleskog Dragana Starčević i Aleksandra Bajazetov, 2. izdanje 2006), *Orijentalizam* Edvarda Saida (prevela sa engleskog Drinka Gojković, 2. izdanje 2008) i *Zmišljanje tradicije*, zbornik koji su uredili Erik Hobsbom i Terens Rejndžer (prevele sa engleskog Slobodanka Glišić i Mladena Prelić, 2. izdanje 2011). Jeste li očekivali takav ishod i zašto?

Bila je to očekivano. Reč je o tri zaista izuzetno značajne i uticajne knjige u literaturi o kolektivnim predstavama, o konstruisanju naših verovanja o nacijama, tradicijama i tzv. identitetima. Ono što je doprinelo da one kod nas imaju veliki broj čitalaca jeste i kvalitet prevoda. Zato sam vam zahvalan što ste naveli i imena prevodilaca. Imam sreću da od početka saradujem s najboljima.

Međutim, za mene je pravo priznanje i ohrabrenje bilo to što su se na listama izabranih knjiga, pored ovih s najviše glasova, našle i mnoge druge, više od polovine naših izdanja. Učesnici ankete često su poručivali da im je teško da izdvoje samo tri knjige. To su mahom mladi ljudi iz raznih delova našeg regiona. Nagrade (tri puta po 15 i sedam puta po pet knjiga po izboru) otišle su na adrese naših čitalaca u Srbiji, BiH i Hrvatskoj.

O Biblioteci XX vek

Biblioteku XX vek osnovao je 1971. godine Ivan Čolović. Prva knjiga bila je studija Pola Langrana (Paul Lengrand) *Uvod u permanentno obrazovanje*. Danas, posle pedeset godina kontinuiranog postojanja Biblioteke XX vek, ovaj naslov za njenog izdavača ima simbolično značenje. Od 1971. do 1973. izdavač Biblioteke bio je Narodni univerzitet "Braća Stamenković",

od 1973. do 1974. Izdavačko preduzeće Duga, od 1974. do 1980. Beogradski izdavački grafički zavod, a od 1980. do 1989. Izdavačko preduzeće Prosveta. Posle toga Biblioteka XX vek izlazi kao izdanje svog osnivača i urednika. Od 2018. Biblioteka XX vek, pored osnovne serije, ima posebnu seriju Memo, koju objavljuje u saradnji sa umetničko-dizajnerskom grupom Škart. Biblioteka XX vek objavljuje naučna i esejistička dela domaćih i stranih pisaca o širokom krugu antropoloških tema. Njen cilj je da zainteresovanoj publici predstavi najvažnije autore, ideje, discipline i tendencije na području interdisciplinarnog istraživanja čoveka, društva i kulture. Biblioteka XX vek objavljuje dela potvrđene vrednosti i ona čiji se autori bave aktuelnim i novim temama i nude ključeve za razumevanje sveta u kojem živimo. Prilikom izbora knjiga stranih autora uzimaju se u obzir samo dela autora koji ranije nisu prevedeni na naš jezik. Biblioteka XX vek svoj likovni izgled duguje akademskom slikaru Ivanu Mesneru, koji je autor korica svih dosad objavljenih knjiga.

(Izvor: <http://www.bibliotekaxxvek.com>)